

BEHANDLING AF DE UBEHANDLELIGE

Af overlæge **Heidi Hansen**, Gentofte Amtssygehus, Psykiatrisk Afdeling

PSYKIATRIINFORMATION
MARTS 2004, NR. 1

“Treating the Untreatable” – behandling af de ubehandlelige – hedder den bog, som overlæge Georg Stürup udgav i begyndelsen af 1960'erne. Stürup var i en menneskealder leder af den behandling, der foregik på Anstalten ved Herstedvester, som på daværende tidspunkt blev kaldt Psykopatforvaringen. Han skriver et sted i bogen: “Jeg har aldrig sagt, at jeg kan helbrede psykopater, men jeg kan gøre dem til rarere psykopater – til stor glæde for dem selv og deres medmennesker”.

Til forståelse af den personlighedsforstyrrede patient og hans behandling har jeg været inspireret af Søren Kierkegaards ord: “Mennesket er en syntese af frihed og nødvendighed”. Friheden viser sig ved, at mennesket er ansvarligt og kan vælge. Friheden er menneskets adelsmærke. Nødvendigheden er alt det, mennesket er underlagt, fx sine gener, barndomstraumer og følger af sygdomme. Nødvendigheden er man ikke ansvarlig for, nødvendigheden er natur. Et dyr er kun nødvendighed, men mennesket er – som den eneste skabning – både frihed og nødvendighed.

Den tyske filosof Rüdiger Safranski har udtrykt det således: “Naturen er på sin egen måde fuldkommen, den er, hvad den er. Mennesket må først blive, hvad det er. Fra skaberens hånd er mennesket ufærdigt: Det må lægge en skabende hånd på sig selv.”

Følelsesmæssig defekt

Vi har indrettet vores samfund efter det dialektiske menneskesyn. I straffeloven står der i §16, at en person, der i gerningsøjeblikket er sindssyg... *straffes ikke*. Personen er skyldig, men pga. sin sindssygdom pålægges han ikke ansvar for sine handlinger – sindssygen er en nødvendighed, som personen er underlagt. Modsat står der i straffelovens §69, der omhandler andre sindslidelser end egentlig sindssygdom (herunder karakterafvigelserne), at en person, der henhører under §69, kan såfremt det findes formålstjenligt (for at forebygge yderligere lovovertrædelse) *i stedet for straf* pålægges behandling. Den karakterafvigende person findes af retten ansvarlig, han har handlet i frihed og kunne i gerningsøjeblikket have taget et andet valg.

Ved behandling af personer med karakterafvigelse må man skelne mellem følelsesmæssige defekter og følelsesmæssige konflikter. Hos patienter med personlighedsforstyrrelse ser man snarere følelsesmæssige defekter end konflikter. Konflikterne kan man løse ved fx at gennearbejde de bagvedliggende barndomstraumer, men defekterne kan man ikke løse, dem må man forholde sig til. Jeg har talt med mange patienter med alvorlige følelsesmæssige defekter, som kan fortælle om meget alvorlige traumer i deres barndom, og som har ment, at hvis de blot fik gennearbejdet disse traumer terapeutisk, kunne de blive deres problemer kvit. Men hvis traumerne har forårsaget følelsesmæssige defekter, kan de ikke helbredes. Derimod kan personen lære at forholde sig til dem – uden at fortvivle eller at hævne dem på sine omgivelser.

Alle kan begå forbrydelser

Hvordan kan man få en person til at forholde sig til en defekt, som han ofte ikke vedkender sig, at han har? Også her kan man inspireres af Søren Kierkegaard, der skriver: “Sympati skal man have, men denne sympati er først sand, når man ret dybt tilstår sig selv, at hvad der er hændet ét menneske, kan hælde alle... Den læge ved en dåre-anstalt, der er dum nok til at tro sig i al evighed klog og sin smule forstand assureret (forsikret) for al skade i livet, han er vel i en vis forstand klogere end de afsindige, men han er tillige dummere, og han skal vist heller ej helbrede mange”. Når Kierkegaard bruger ordet sympati, skal det også forstås i betydningen empati, altså evnen til indføling i andre. Et andet sted skriver Kierkegaard: “Når det i sandhed skal lykkes En at føre et menneske hen til et bestemt sted, først og fremmest må passe på at finde ham dér, hvor han er og begynde dér. Det er hemmeligheden i al hjælpkunst. Enhver, der ikke kan det, han er selv i en indbildning, når han mener at kunne hjælpe en anden. For i sandhed at kunne hjælpe en anden, må jeg forstå mere end han, men dog vel først og fremmest forstå det, han forstår. Når jeg ikke gør det, så hjælper min mere-forståen ham slet ikke”.

Kierkegaards påstand er altså, at hvad der kan hælde ét menneske, kan hælde alle. Min erfaring med behandling af personer med alvorlige karakterforstyrrelser stammer hovedsageligt fra mit arbejde som psykiater på Anstalten ved Herstedvester, der dels er et lukket fængsel, dels er Kriminalforsorgens behandlingsinstitution for indsatte med psykiatriske og psykologiske problemer. Når man arbejder med mennesker, som har begået så afskyelig kriminalitet, som de indsatte på Herstedvester har, virker det provokerende, at man for at kunne hjælpe skal acceptere, at hvad der kan hælde ét menneske, også kan hælde én selv. I det sidste årti har der dog været rig mulighed for at blive konfronteret med den påstand. Dagligt hører vi om de rædsler, som mennesker i krigssituationer begår mod hinanden. Det er tilsyneladende helt normale mennesker, der dræber deres naboer ofte efter først at have mishandlet dem, voldtager kvinder og piner børn for øjnene af deres forældre. Jeg er faktisk sikker på, at der ikke findes den forbrydelse begået af en indsat på Herstedvester, som ikke også helt almindelige mennesker i ekstreme situationer har begået. Så Kierkegaard har sikkert ret i, at hvad der kan hælde ét menneske, kan hælde alle.

Kierkegaards anden påstand er, at hemmeligheden ved al hjælp er, at man møder mennesket dér, hvor det er, og begynder dér. I sin *Introduktion til psykopatologi* skriver Andrew Sims om den empatiske metode, der netop er evnen til at forstå det, patienten forstår. Denne evne kan ifølge Sims ikke læres fra en bog; de bedste lærermestre er patienterne selv. Lægen prøver at forstå patientens oplevelse så intenst, at denne føler sig forstået, når lægen derefter forklarer oplevelsen. Det er helt i tråd med Kierkegaards ide om, at man må forstå det, patienten forstår, og begynde der.

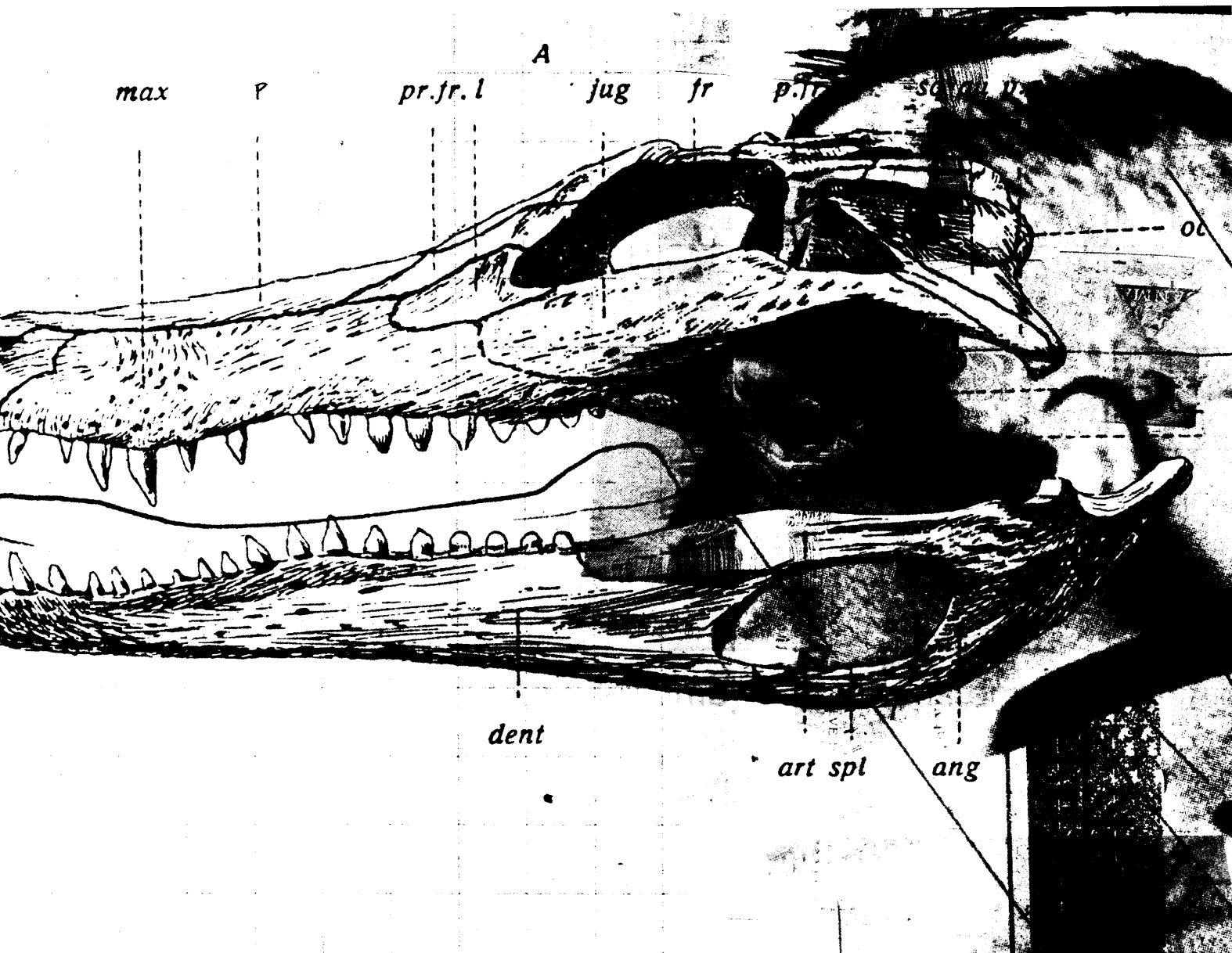

Illustration: Peter Madsen

Følelser udvikles, når de bruges

Ved behandling af svært personlighedsforstyrrede patienter oplever man tit, at de ønsker at blive helbredte. Ofte uden at vide for hvad, men de ønsker at få det sådan, at de kan finde en livsledsager, som de "kan leve lykkeligt med til deres dages ende". Men deres personlighedsforstyrrelse, som viser sig ved manglende empati, svigtende impuls kontrol, følelsesmæssig labilitet og andre følelsesmæssige forstyrrelser, gør, at de ikke umiddelbart vil kunne opnå dette. Deres følelser mangler dybde. Langt de fleste svært karakterafvigende personer, som jeg har haft med at gøre, har haft en svært traumatiseret barndom. Behandlerens opgave er at få personen til at erkende de følelsesmæssige defekter og derefter at få ham til at forholde sig til dem. Umiddelbart tror jeg, at vores følelser udvikles ligesom vores andre færdigheder, nemlig ved at blive brugt. Naturen indretter sig sådan, at den altid vil sørge for, at mennesket stilles bedst muligt. Det er bl.a. årsagen til, at 'naturen' blander det ene øje på et barn, som fødes med skelen, fordi det er bedre stillet med ét øje end med dobbeltsyn. Ligeledes med menneskets følelser. Personer, som har udviklet svær karakterforstyrrelse, er ofte vokset op under særdeles belastende forhold. Man kan meget vel få den tanke, at følelserne ikke er udviklet, fordi det lille barn bedre kan overleve uden følelser i den verden, det lever i. Man kan sige, at disse personer er følel-

sesmæssigt svagtseende eller blinde – en metafor for det at mangle empati. Terapiens opgave er at gøre dem mere seende, og det opnår behandleren kun ved at træde i karakter, dvs. gå i dialog med patienten. Man kan ikke opretholde den terapeutiske neutralitet, som man gør ved behandling af andre psykiske sygdomme, men må fortælle den følelsesmæssigt blinde, hvad man ser. Betingelsen for, at patienten får glæde af det, terapeuten siger, er, at denne evner at skabe en tillidsfuld alliance med patienten. Her er det afgørende, at patienten føler sig forstået. Ved hjælp af den empathiske metode må terapeuten skabe den alliance, der får patienten til overhovedet at erkende, at han har en defekt.

"Et menneske er en syntese af frihed og nødvendighed". De personlighedsforstyrredes følelsesmæssige defekter kan ses som nødvendighed, skabt fx af deres barndomstraumer. Men ved at forholde sig til sin nødvendighed kan personen opnå mere frihed. Først når man får lys på sine skyggesider, kan man tackle dem. For at blive i Kierkegaards univers gælder det om at få skubbet syntesen over i retning af mere frihed. Og for at dette kan lykkes, for at et menneske kan forholde sig til sine skyggesider, må han følelsesmæssigt acceptere dem. Behandlerens opgave er at få skabt en dialog med patienten, som kan føre til en udvikling, så patienten med overlæge Stürups ord "bliver en rarere psykopat".